ทหารพรานสมัย ร.๖ ที่เป็นอมตะ
และ
บุรุษเหล็กแห่งหิรัญนคร

โดย

□ ถวัลย์ ฤกษะสาร

นางประคอง (ฤกษะสาร) แสงทอง
นางกรรณิการ์ (ฤกษะสาร) เสวตร์ครุมัต

พิมพ์เป็นบรรณาการ
ในงานพระราชทานเพลิงศพ
ร้อยเอกหลวงประจนจัตุรงค์
(สด ฤกษะสาร)
□ ณ ฌาปนสถานกองทัพบก
(วัดโสมนัสวิหาร)
วันเสาร์ ที่ ๓๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๘

ขออภัย

ในนามของภรรยา บุตร ธิดา ของร้อยเอก หลวงประ-จนจัตุรงค์ ผู้ล่วงลับ ขออภัยในความบกพร่องทั้งมวลที่เกิดขึ้นในการจัดงานพระราชทานเพลิงศพครั้งนี้

เจ้าภาพ

ร้อยเอก หลวงประจนจัตุรงค์ (สด ฤกษะสาร)

ชาตะ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๔๓๑

มตะ ๓๑ มีนาคม ๒๕๐๘

ภาพนี้ถ่ายเมื่อครั้งเป็นปลัดกรมทหารพรานที่ ๘ จังหวัดเชียงราย

ภาพนี้ถ่ายเมื่อ ๑๐ กรกฎาคม ๒๔๕๓
ขณะรับราชการประจำกองร้อยที่ ๔ กรมทหารราบที่ ๑๗
จังหวัดพิจิตร

ภาพนี้ถ่ายเมื่อ ๖ เมษายน ๒๔๕๒

ขณะสำรองราชการ กรมทหารราบที่ ๑๗ จังหวัดพิจิตร

ภาพนี้ถ่ายเมื่อ ๒๐ กันยายน ๒๔๕๓
ขณะรับราชการ ประจำกองร้อยที่ ๔ กรมทหารราบที่ ๑๗
จังหวัดพิจิตร

ประวัติสังเขป

ของ

ร้อยเอกหลวงประจนจัตุรงค์

(สด ฤกษะสาร)

ร้อยเอกหลวงประจนจัตุรงค์(สด ฤกษะสาร) เป็นบุตรของ รองอำมาตย์โท ขุนบริรักษ์ศิริราช (สารภี ฤกษะสาร) และนางบริรักษ์ศิริราช (ก้อนทอง ฤกษะสาร) เกิด เมื่อวันที่ ๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๓๑ ตรงกับวันพฤหัสบดี ขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๖ ปีชวด จ.ศ. ๑๒๕๐ ณ บ้านเลขที่ ๒๗๕๙ ถนนพาหุรัด ข้างคลองวัดราชบูรณะ (วัดเลียบ) อ. พระนคร จ. พระนคร มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน รวม ๕ คนคือ

๑. นางสังวาลย์ บีนฑะเกษตริน (ถึงแก่กรรม)

๒. ร้อยเอก หลวงประจนจัตุรงค์

๓. นางสาว แหวนประดับ ฤกษะสาร

๔. นางสาว เทียบจุฑา ฤกษะสาร

๕. นายผะอบ ฤกษะสาร

ได้ทำการสมรสกับนางกิมฮวย เจียกเจริญ มีบุตรธิดาทั้งหมดรวม ๖ คน

๑. นางประเสริฐ บุตรพรหม

๒. นายประสิทธิ์ ฤกษะสาร

๓. นางประคอง แสงทอง

๔. นายถวัลย์ ฤกษะสาร

๕. นางกรรณิการ์ เสวตร์ครุตมัต

๖. นายปราโมทย์ ฤกษะสาร

เริ่มการศึกษาชั้นต้นจาก โรงเรียนวัดบพิตรพิมุข (วัดเชิงเลน) กระทั่งจบหลักสูตรสูงสุดในสมัยนั้น จึงได้เข้าศึกษาต่อที่โรงเรียนนายร้อยทหารบก (ชั้นประถม) เมื่อวันที่ ๒๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๔๘ เลขประจำตัว ๑๐๓๗ และศึกษาในโรงเรียนนายร้อยทหารบก (มัธยม) สำเร็จชั้นปีที่ ๖ เมื่อสิ้นปี

พ.ศ. ๒๔๕๑ โดยสอบไล่ได้ที่ ๓๒

ประวัติราชการ

๕ เมษายน ๒๔๕๒ ออกสำรองราชการกรมทหารราบที่ ๑๗ จังหวัดพิจิตร ได้รับเงินเดือน เดือนละ ๔๕ บาท

มิถุนายน ๒๔๕๒ เป็นว่าที่นายร้อยตรี ประจำกองร้อยที่ ๔ กรมทหารราบที่ ๑๗ จังหวัดพิจิตร ได้รับเงินเดือน อัตรานายร้อยตรีชั้น ๓

เมษายน ๒๔๕๓ ประจำกองร้อยที่ ๔ กรมทหารราบที่ ๑๗ จังหวัดพิจิตร อัตรานายร้อยตรีชั้น ๒

เมษายน ๒๔๕๔ ประจำกองร้อยที่ ๔ กรมทหารราบที่ ๑๗ จังหวัดพิจิตร อัตรานายร้อยตรีชั้น ๑

เมษายน ๒๔๕๕ ประจำกรมทหารบกราบที่ ๑๗ จังหวัดพิจิตร ได้รับเงินเดือนอัตรานายร้อยโทชั้น ๓ เดือนละ ๘๐ บาท

พฤษภาคม ๒๔๕๕ เป็นผู้รั้งผู้บังคับกองร้อยที่ ๑ กรมทหารบกราบที่ ๗ เงินเดือนอัตรา นายร้อยโทชั้น ๓ เดือนละ ๘๐ บาท

เมษายน ๒๔๕๖ เป็นผู้รั้งผู้บังคับกองร้อยที่ ๑ กรมทหารบกราบที่ ๗ เงินเดือนอัตรา นายร้อยโทชั้น ๓ เดือนละ ๙๕ บาท

พฤษภาคม ๒๔๕๖ เป็นผู้รั้งผู้บังคับกองร้อยที่ ๑ กรมทหารบกราบที่ ๗ เงินเดือนอัตรา นายร้อยโทชั้น ๒ เดือนละ ๑๐๕บาท

เมษายน ๒๔๕๗ เป็นผู้รั้งผู้บังคับกองร้อย ที่ ๑ กรมทหารบกราบที่ ๗ เงินเดือน อัตรานายร้อยโทชั้น ๑ เดือนละ ๑๑๕ บาท

เมษายน ๒๔๕๘ เป็นผู้รั้งผู้บังคับกองร้อย ที่ ๑ กรมทหารบกราบที่ ๗ เงินเดือนอัตรา นายร้อยเอกชั้น ๓ เดือนละ ๑๓๕ บาท

พฤษภาคม ๒๔๕๘ เป็นปลัดกรมทหารบกพราน ในกองพลทหารบกที่ ๖ จังหวัดนคร

สวรรค์ เงินเดือนอัตรานายร้อยเอก ชั้น ๓ เดือนละ ๑๓๕ บาท

เมษายน ๒๔๕๙ เป็นปลัดกรมทหารบกพราน ในกองพลทหารบกที่ ๖ จังหวัดนครสวรรค์ เงินเดือนอัตรา นายร้อยเอก ชั้น ๒ เดือนละ ๑๔๕ บาท

กรกฎาคม ๒๔๕๙ เป็นปลัดกรมทหารบกพราน ในกองพลทหารบกที่ ๘ จังหวัดเชียงใหม่ เงินเดือนอัตรา นายร้อยเอกชั้น ๒ เดือนละ ๑๔๕ บาท

เมษายน ๒๔๖๐ เป็นปลัดกรมทหารบกราบ ที่ ๑๘ จังหวัดน่าน เงินเดือนอัตรานายร้อยเอกชั้น ๑ เดือนละ ๑๖๐ บาท

เมษายน ๒๔๖๔ เป็นนายทหาร กองหนุนเบี้ยหวัดสังกัดกรมจเรทัพบก และการปืนเล็กปืนกล ได้รับเบี้ยหวัด ๑๕/๑๐ ของเงินเดือนอัตรานายร้อยเอกชั้น ๑

๑ เมษายน ๒๔๗๑ เป็นนายทหารกองหนุน เบี้ยหวัดสังกัดกรมจเรทหารราบ เพราะยุบเลิก และเปลี่ยนแปลงกรมกองทหาร

๑ สิงหาคม ๒๔๗๕ เปลี่ยนเป็นกองหนุน กองบังคับการ จังหวัดทหารบก กรุงเทพ เพราะ เปลี่ยนแปลงรูปโครงการกระทรวงกลาโหม

๑ เมษายน ๒๔๗๗ เป็นนายทหาร นอกราชการ กองบังคับการจังหวัด ทหารบกกรุงเทพ เพราะอยู่ในกองหนุนครบกำหนดปลดเป็นนอกราชการแล้ว

๑ เมษายน ๒๔๗๗ ได้รับบำนาญประเภททดแทน เดือนละ ๔๐ บาท หรือ ปีละ ๔๘๐ บาท คงเป็นนายทหารนอกราชการ กองบังคับการจังหวัด ทหารบกกรุงเทพ

๑ เมษายน ๒๔๘๒ เป็นนายทหารพ้นราชการ

ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรยศทหาร

๑๒ มีนาคม ๒๔๕๓ เป็นนายร้อยตรี

๑๑ เมษายน ๒๔๕๕ เป็นนายร้อยโท

๒๘ เมษายน ๒๔๕๘ เป็นนายร้อยเอก

ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรยศพลเรือน

๒๗ เมษายน ๒๔๖๒ เป็นขุน แผลงผลาญ ถือศักดินา ๖๐๐

๗ พฤษภาคม ๒๔๖๓ เป็นหลวง ประจนจัตุรงค์ ถือศักดินา ๘๐๐

ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ และเหรียญ

๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๖๐ มงกุฎสยาม ชั้นที่ ๕ วิจิตราภรณ์ ว.ม.

๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๖๔ เหรียญบรมราชาภิเศก

๕ พฤษภาคม ๒๔๙๓ เหรียญบรมราชาภิเศก (เงิน) รัชกาลที่ ๙

อาลัยคุณพ่อ

สัททุลวิกกีฬิตฉันท์ ๑๙

น้ำตาหยาดเผาะเผาะโศกวิโยคอุระจะตาญ
ดุจดวงสุรีย์ ฉาน มลาย
ร่มโพธิ์ทองมละแล้วผะแผ่วกมลหาย
ลูกหลานจะปราณวาย ถวิล
รำลึกในขณะหาบิดากรุณย์จินต์
ภพพังชเลภินท์ บ่พ่าน

วสันตดิลกฉันท์ ๑๔

คุณพ่อเผดียงขณะปะลูก จิตผูกกะดวงมาน
ชีพพ่อวิบากทุระทหาร ยศะนั้นก็ร้อยตรี
ภาคเหนือตระเวนภยะมลาก และก็จากประจำที่
ปืนใหญ่สิเด่นกระจะวิถี ประลุกิจประกาศชัย
คลุกคลีวนาวิริยะมิ่ง ครุสงฆ์พิชานไสย
ค้นหาวิชาสมุละไพร บริรักษ์ประชาชน
แพทย์แผนบุราณวรพิชิต ก็สนิทหทัยตน
ชำนาญวิธีอุตมะผล ชีวะรอดตลอดกาล

ภัทรวิราชฉันท์ ๒๑

ร้อยโทยศะเทียบ ลิเปรียบก็ "ขุนแผลงผลาญ"
ร้อยเอกก็ประทาน สมัญสราญรมย์
แต่งงานสุขะเพิ่ม ประเดิมประดิษฐ์สร้างสม
สร้างฐานะอุดม ละราชการมา

ภุชงคประยาตฉันท์ ๑๒

ฉะนี้ "หลวงประจนจัต— ตุรงค์" ขัดริขายค้า
ณ เชียงรายก็ขายยา และ "ครั่ง" นิจเพราะคิดดี
จะเปลี่ยนแปลงวิธีครอง ประเทศของประชาชี
เพราะพ่อผ่านทหารนี้ "พระยา" ปรน "พหล" ชวน
ไฉนชาติประกาศแล้ว ก็ผ่องแผ้วริปูมวล
ประดังให้ฤทัยหวน ก็กลับรังและจังจริง

มาณวกฉันท์ ๘

ด้วยบีตุลา มาตุประวิง
พร้อมคณะพิง อิงณ นิคาม
พ่อขณะนั้น มั่นมนะตาม
ด้วยคณะความ จิตกตเว—

–ที่กระจะแจ้ง แห่งสุริเย
ป่าและชเล เหนมิไกล
เนาพระนคร นอนนิรภัย
สุดก็วิสัย ไกลก็มิดี

อินทวงศ์ฉันท์ ๑๒

สมเด็จพระมงกุฎ สุวิสุทธิประกาศวิธี
มอบนามสกุลศรี วร "ฤกษะสาร" อุดม
โปรด "เจ้าเงาะ" รูปชั่ว กลยั่วสนิทสนม
ความรู้สมองคม ปฏิบัติบขัดหทัย

อินทรวิเชียรฉันท์ ๑๑

แม้วาระสุดท้าย ก็มิหมายจะพึ่งใคร
หลานบุตรธิดาใด กระจะแจ้งประจักษ์มาน
พ่อพรากประจากแล้ว ดุจแก้วสลายฉาญ
แม้ว่าชราปราณ ก็มิอยากจะจากเลย
ชาตินี้ฤชาติหน้า จุติหาบิดาเคย
ให้พ่อพะนอเชย อุระอุ่นกรุณย์ปรีดิ์

วิญญาณสวรรค์รับ　　สุขะสรรพประดามี
พร้อมพรักและภักดี　　นิจเอื้อพิมานทอง.

ชลัมพ์ ขำศิริ
ประพันธ์ในนามบุตรธิดา
๒๓ มิ.ย. ๐๘

เศร้า

เหมือนโลกร้าวสิ้นแสงสุริย์ศรี
เหมือนชีวัน ผันพรากจากอินทรีย์
เหมือนชีวี จะมลายสลายราญ

สูญ

สุดอาดูร ดังแสงศร มารอนผลาญ
อุระร้าว ราวกับ จะวายปราณ
เมื่อสิ้นวาร โพธิ์ทอง ต้องครรลัย

จาก

โอ้กรรมพราก ดังภพภินท์ สิ้นความหมาย
ทั้งลูกหลาน ปานจะสิ้น ชีวาวาย
โอ้กรรมใด มาแสร้งทำ ให้ช้ำทรวง

เจ็บ

เจ็บใจนัก มัจจุมาร ราญของหวง
เจ็บสุดโศรก ที่โลกนี้มีแต่ลวง
เจ็บที่หน่วง ชีพพ่อไว้ ไม่สมจินต์

หวล

รำลึกหวน หวลคนึง รำพึงถวิล
เมื่อครั้งพ่อ ยังดำรงค์ คงชีวิน
เกียรติระบิล เพราะพ่อสร้าง แต่ทางดี

ศักดิ์

พ่อถือนัก มั่นนัก ในศักดิ์ศรี
รักษาสัตย์ สมทหาร ชาญราวี
ทำแต่ดี เรื่องชั่ว พ่อกลัวนัก

ศรี

เหตุฉะนี้ พ่ออยู่ไหน ใครรู้จัก
ต่างก็พร้อม น้อมนบ เคารพรัก
สิ่งประจักษ์ ฟ้าดินนั้น พยานเรา

พร่ำ

โอ้โอ๋กรรม ที่เคยทำ มาก่อนเก่า
พ่อจึงลา เลยเล้น ไม่เห็นเงา
โอ้กรรมเก่าตามสนอง ต้องอาดูร

เพื่อ

ใครหนอเจอ บอกด้วย ช่วยอุดหนุน
โปรดเมตตา อย่าเฉยช้า ทำทารุณ
ช่วยเจือจุน นำพ่อฟื้น ให้คืนคง

ไหว้

ด้วยดวงใจ ไหว้พระพุทธ พระธรรมสงฆ์
ทวยเทพทั้ง จักรวาฬ อันอ่าองค์
ขอกราบลง ด้วยจิตร์มั่น กตัญญู

วอน

ประนมกร วอนกราบวน จนอ่อนหู
ฟ้าดินไม่ โปรดด้วย ช่วยเอ็นดู
พ่อดนู สูญลับ กลับวิมาน

พ่อ

พ่อจ๋าพ่อ ขอฟังคำ ลูกพร่ำขาน
ลูกลูกนี้ ขอกล่าวร่ำ คำปฏิญาณ
อธิษฐาน ขอเป็นลูก ทุกชาติเอย

จาก

ลูก

อาลัยร่มโพธิ์ทอง

ทั้งที่รู้อยู่แก่ใจ วัยสังขาร
ลูกพบพานก็ยังหลง และสงสาร
พ่อไม่ควรจะรีบด่วน มาวายปราณ
มัจจุราชไม่ประทาน ความปรานี

เมื่อชีพยังอยู่ยั้ง พ่อตั้งหน้า
ช่วยทุกข์ลูกพ้นพาลา ทุกสิ่งสรรพ์
พ่อลำบากอย่างไร ภัยอนันต์
ไม่สำคัญขอได้ช่วย ลูกด้วยคน

แต่ครั้งนี้พ่อจาก พรากลาลับ
ไม่คืนกลับคิดขึ้นมา น่าใจหาย
เปรียบร่มโพธิ์ทองถล่ม ล้มมลาย
ต่อนี้ไปลูกไม่มี ที่พึ่งพิง

แต่อะไรไม่สำคัญ เท่ามั่นจิต
ที่ลูกคิดมั่นใน ใจถวิล
จะไม่ลืมพระคุณ หนุนดวงจินต์
ใจถวิลวอนเทพไท้ ให้พ่อคง –

–จงสถิตย์สรวงสวรรค์ ที่หรรษา
สู่สัมปรา–ยภพพ้น มลทินสรรพ์
สู่สุขคติความสุขล้น โพ้นอนันต์
เทพเทวัญจงชูช่วย พ่อด้วยเทอญ.

ประคอง (ฤกษะสาร) แสงทอง

ลูกอาลัย

อาลัยเมื่อทราบว่า พ่อสิ้น
น้ำเนตรแทบท่วมธรณินท์ แห่งนั้น
ใจลูกจวบพังพินท์ มอดด้วย พ่อนา
ใครฤๅเทียบพ่อได้ รักลูกมั่นคง

หากชาติหน้าจริงจัง ดั่งพร่ำ
ขอเทวาจงจูงนำ ลูกนี้
มาพบพ่อที่ลูกร่ำ ถึงท่านนี้นอ
หากมิเป็นเช่นนี้ได้ ไม่ขอเกิดเลย

ใครเลยจักดีเท่า ธุลี ท่านนา
ลูกได้ไตร่ตรองดี ถี่ถ้วน
แม้นท่านหลบหลีกลี้ อยู่แห่ง ใดนา
ลูกขอตามพ่อท่าน ทั่วทุกภพนิรันดร์

สิ้นพ่อดั่งเปรียบสิ้น ร่มโพธิ์ ทองแล
ลูกลูกไม่มีโอ– กาสแทนคุณแล้ว
พระคุณท่านอโข เนาเนื่อง นับอนันต์
ลูกกราบรัตนตรัยชี้ ท่านให้ไปสวรรค์

ชาติใดทุกชาติขอ วอนพบ พ่อเรา
ลูกขอตามแม้นจบ ชีพม้วย
ไม่เป็นลูกใครจักหลบ หลีกลี้
เป็นแต่ลูกพ่อคนนี้ จวบสิ้นทุกสมัย

กรรณิการ์ ฤกษะสาร

ทหารพรานสมัย ร. ๖ ที่เป็นอมตะ

โดย

ถวัลย์ ฤกษะสาร

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในหนังสือการสงครามป้อมค่ายประชิด เมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๔๕๙ ณ พระที่นั่งภาณุมาศจำรูญว่า "ทหารราบคือกระดูกสันหลังของกองทัพบก" และทรงกล่าวอีกว่า พื้นที่ ๆ ทหารราบทำการรบนั้น บางทีก็เป็นที่กันดารและลำบากมาก ด้วยพระปรีชาญาณของพระองค์ จึงทรงจัดระบบการปกครองของกองทัพไทยเสียใหม่ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ ให้กองทัพบกแทบทุกกอง มีหน่วยทหารราบเบาหรือทหารพรานขึ้น นอกจากนี้จอมพลสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานารถ ก็ได้ทรงนิพนธ์ไว้ในหนังสือพงศาวดารยุทธศิลปะว่า ทหารราบอย่างดีที่สุดด้วยคุณลักษณะ ก็คือทหารพราน

ฝรั่งเศสเคยเอาชนะออสเตรียและปรัสเซียได้ ก็เพราะทหารพราน อังกฤษต้องพ่ายแพ้แก่การ "แข็งเมือง" ของอเมริกาเหนือ ก็เพราะอเมริกาเหนือใช้ทหารพราน ส่วนอังกฤษไม่มีทหารพราน แต่ขณะนี้มีคนไทยน้อยคนเหลือเกินที่จะรู้จักคำว่า "ทหารพราน" แม้ในกองประวัติศาสตร์กรมยุทธการ กระทรวงกลาโหมก็ยังหาประวัติของทหารพรานอ่านไม่ได้ ที่หอสมุดแห่งชาติก็มีผู้ทราบแต่เพียงว่าทหารพรานเป็นหน่วยทหารที่ก่อตั้งขึ้นตามพระราชอัธยาศัยของล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๖ จึงไม่มีบันทึกไว้ ทั้งในจดหมายเหตุและพระราชกิจประจำวัน ทหารไทยหลายๆ คนเคยงงเมื่อถูกถามว่าทหารพรานคืออะไรมีความเป็นมาอย่างไร ทหารพรานจึงดูจะเป็นเหล่าทหารที่อาภัพและถูกลืมง่าย ๆ แต่ทหารพรานยังใหม่เสมอและเป็นอมตะ เพราะยุโรปเมื่อต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๔ นั้น มีความรู้สึกว่า ทหารพรานเป็น ทหารเหล่าที่ทันสมัย เช่นเดียวกับอดีตในปัจจุบันก็ยังมีหน่วยทหารพรานที่เข้มแข็งอยู่

เมื่อปี พ.ศ. ๒๒๙๗ ได้เกิดมีการรบครั้งสำคัญขึ้น

ที่เล็กซิงตันในทวีปอเมริกาโดยฝ่ายอเมริกาซึ่งอยู่ในปกครองของอังกฤษได้คิด "แข็งเมือง" ขึ้น กระทั่งทหารอังกฤษต้องใช้กำลังปราบปรามอย่างหนัก แต่ปรากฏว่าทหารอังกฤษ ๒ พันคน สู้ทหารอเมริกาเหนือเพียง ๗๐ คนไม่ได้ ทั้งนี้เพราะทหารอังกฤษนั้นได้รับการฝึกการยุทธแบบปรัสเซียแท้ เป็นแบบค่อนข้างจะผูกติด เข้าในที่รกทึบไม่ได้ เพราะไม่มีแบบและไม่เคยฝึกมาก่อน ตรงกันข้ามกับทหารอเมริกาเหนือ ที่เคยสมบุกสมบันอยู่แต่ในป่า คุ้นเคยกับการเดินทางในที่รกทึบ มีความอดทน สามารถใช้ปืนได้อย่างแม่นยำ ยามปกติมีชีวิตอยู่อย่างพราน เมื่อรบกับอังกฤษจึงใช้วิธีดักยิงขบวนของทหารอังกฤษได้เสมอ ๆ ยิ่งกว่านั้นยังเดินลัดเลาะในป่าแซงขบวนของทหารอังกฤษไปดักยิงข้างหน้าได้อีก การปราบปรามของอังกฤษดำเนินอยู่หลายปี แต่ไม่สำเร็จและต้องให้อิสสระภาพแก่อเมริกาเหนือในที่สุด การรบของชาวอเมริกาเหนือจึงเป็นที่ยอมรับนับถือกันตั้งแต่บัดนั้นว่า เป็นผู้มีวิธีการรบอย่างใหม่

บทเรียนครั้งนี้ทำให้อังกฤษ ต้องจัดให้มีหน่วย

ทหารราบชนิดเบาขึ้นโดยลดอาวุธลดสัมภาระเพื่อให้สามารถเคลื่อนที่ได้เร็ว และเดินทางในที่รกทึบได้คล่อง นำกำลังเหล่านี้ไปผสมไว้ตามกรมทหารราบต่าง ๆ เช่นเดียวกับยุทธวิธีในสมัยของ เฟรดเดอร์ริคมหาราช ก็จัดพวกพรานไว้เป็นทหารราบชนิดเบา ตั้งแต่ก่อนการสงครามซิเลเซียครั้งที่ ๑ เพื่อให้สามารถเคลื่อนที่ได้รวดเร็วและทำการรบอย่างอิสสระแยกจากกันไม่ต้องรวมดำเนินการเป็นกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อ พ.ศ. ๒๓๐๐ ได้ทรงตั้งกองทหารพรานขึ้นหลายกองพันใช้คนที่เคยหากินในทางพรานบ้าง ผู้ดูแลรักษาป่าไม้ที่มีเจ้าของบ้างและพวกยิงสัตว์ขายเลี้ยงชีพบ้าง นำมาบรรจุเป็นทหารประจำการในกองพันทหารพรานเหล่านี้ หลักการของเฟรดเดอร์ริคเป็นที่ชื่นชอบแก่ประเทศต่าง ๆ ในทวีปยุโรป มีหลายประเทศถือแบบกองทัพของเฟรดเดอร์ริค เป็นตัวอย่างดังเช่นรุสเซียในรัชกาล เอมเปรส เยคาเทลินา เป็นต้น

ทหารพรานของรุสเซีย มีขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๔ ในกองทัพนายพลปานิน ขณะทำสงครามในฟินแลนด์ ส่วนประเทศในทวีปยุโรปภาคตะวันตกนั้น ทหารพรานมีขึ้นในฝรั่งเศสก่อน จะเห็นได้จากแบบฝึกของกองทัพ

บกลงวันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๓๓๔ ได้ระบุถึงขบวนรบทหารราบว่า ให้จัดกำลังทหารพรานนำหน้าหน่วยเสมอตามแบบฝึกนี้กองพันซึ่งมี ๙ กองร้อย จะเป็นกองร้อยทหารราบธรรมดา ๗ กอง กองร้อยทหารพราน ๑ กอง และกองร้อยทหารเกรนาเดียร์ สำหรับรักษาพระองค์อีก ๑ กอง ในการสงครามของเรปูบลิค ซึ่งประเทศต่าง ๆ ในยุโรปภาคตะวันตก มีออสเตรียและปรัสเซียเป็นหัวหน้า บังคับให้ฝรั่งเศสเปลี่ยนการปกครองเป็นราชาธิปไตยตามเดิม ฝรั่งเศสได้ใช้ทหารพรานออกหน้า ส่วนแนวที่ ๒ มีกองพันจัดแถวตอน ตั้งเรียงคอยหนุนอยู่ เพราะการรบแบบทหารพรานนั้น มักจะไม่ได้ผลอย่างแตกหัก แบบตีหัวแล้วหนีเข้าวัด แต่มีอาการเป็นอันตรายแก่ฝ่ายเราได้น้อย และในครั้งนี้ฝรั่งเศสก็ชนะทั้ง ๆ ที่มีกำลังน้อยกว่า ทหารพรานนี้ภายหลังฝรั่งเศสเรียกว่า "โวลติเยอร์"

ในสมัยของนโปเลียน ได้กำหนดอัตราส่วนของทหารพรานไว้อีก เมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๘ ในเรื่องระเบียบการทัพของนโปเลียนว่า ถ้ามีทหารราบธรรมดา ๑๕ กรม จะต้องมีทหารพราน ๔ กรม และหลักเกณฑ์ของนโปเลียนอันนี้ก

เป็นที่ยอมรับนับถือกันในอีกหลายประเทศ โดยเฉพาะปรัสเซีย เมื่อบังคับฝรั่งเศสให้เป็นราชาธิปไตยไม่ได้ มิหนำซ้ำยังแพ้นโปเลียนอย่างยับเยิน ในปีพ.ศ. ๒๓๔๙ และได้ทำสัญญาเลิกสงครามทิลสิตแล้ว ปรัสเซียก็ถูกนโปเลียนกำหนดให้มีกำลังทหารเพียง ๒ หมื่น ๔ พันคนเท่านั้น ซึ่งปรัสเซีย ก็ต้องจัดกำลังที่น้อยนี้ให้เป็นประโยชน์แก่ตนเองอย่างยิ่ง โดยจัดตั้งหน่วยทหารพรานขึ้น เมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๕ ทำนองเดียวกับออสเตรีย เมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๒ ได้กำหนดว่ากรมทหารราบนั้น ในยามสงบศึกมี ๓ กองพันหรือ ๑๘ กองร้อยและต้องมีกองพันทหารพรานขึ้นอีกด้วย

สำหรับประเทศไทย ในช่วงเวลาที่ยุโรปกำลังเฟื่องด้วยเรื่องทหารพรานนั้น ไทยเราก็ได้รู้จักนำวิธีการของทหารพรานมาใช้แล้ว กล่าวคือเมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๘ สมัยรัชกาลที่๑ พระเจ้าปดุงแห่งพม่าได้ยกทัพมีกำลังทหารนับแสนมาประชิดเขตแดนไทยทางด้านลาดหญ้า เชิงเขาบรรทัดแขวงกาญจนบุรี กรมพระราชวังบวร ฯ ต้องถือพล ๓ หมื่นไปตั้งรับที่กาญจนบุรี เพื่อต่อสู้กับพม่าด้วยกลยุทธแบบใหม่ โดยต้อนพม่าให้อยู่บนเขาอันเป็นที่กันดาร เปรียบเสมือนอยู่ใน

ตรอก แล้วฝ่ายไทยก็คอยดักอยู่ปากตรอก ส่งกองรบพิเศษของขุนเณร ที่เคลื่อนที่ในป่าได้รวดเร็ว คอยดักปล้นเสบียงของพม่าที่ส่งมาจาก เมาะตะมะ และคอยลอบยิงให้ทหารขวัญเสีย พอเห็นทหารพม่าอดอยากอิดโรยมากก็เข้าตีได้สำเร็จ วิธีการแบบกองรบพิเศษของขุนเณร ก็คือวิธีการของทหารพรานดี ๆ นี่เอง

ก่อนหน้านี้ สมัยพระนเรศวรมหาราช เมื่อหลัง พ.ศ. ๒๑๑๒ ก็ได้ทรงใช้ยุทธวิธีสมัยใหม่นี้กับฝ่ายพม่า การก่อตั้งหน่วยทหารพรานขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๖ โดยพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงมิใช่ของใหม่ แต่ก็หาได้เป็นของเก่าที่ล้าสมัยไม่ เพราะปัจจุบันนี้ในประเทศอิตาลียังมีทหารหน่วยนี้อยู่ และเป็นหน่วยทหารที่มีความสามารถมาก ถ้าอยู่บนพื้นดินก็ต้องวิ่ง มีความชำนาญในการวิ่งขึ้นสู่ที่ลาดที่สูงชัน หรือไต่ลงมาจากหน้าผาสูง ๆ ด้วยความรวดเร็ว ดังที่กองพันทหารพลร่มของกองทัพบกที่ป่าหวายลพบุรีฝึกฝนอยู่เป็นการฟื้นฟูหลักการของทหารพรานสมัย ร. ๖ มาตั้งแต่วันที่ ๔ มิถุนายน ๒๔๙๗ และได้ขยายวิทยาการแขนงนี้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยมีการคัดเลือก

นายทหารทั้งชั้นประทวนและสัญญาบัตร เข้าฝึกอบรมวิชาการรบพิเศษ ผู้ที่ศึกษาสำเร็จ ได้ประดับเครื่องหมายจู่โจมเป็นเกียรติ

ผู้ที่สำเร็จวิชาการรบพิเศษตามความรู้สึกของผู้เขียนจึงถือเสมือนผู้สำเร็จวิชาการทหารพราน เพราะต้องทำงานในป่าเหมือนทหารพราน มีความคุ้นเคยกับการไปมาในป่าที่รกทึบ มีความอดทน ยิงปืนได้แม่น และแต่งกายอย่างเบา คือมีอาวุธเบา สัมภาระน้อย ถ้าในสมัยโบราณก็ไม่จำเป็นต้องสรวมเกราะ ข้อที่ทหารพลร่ม หรือผู้ศึกษาวิชาการรบพิเศษ ในปัจจุบันจะแตกต่างกับทหารพรานในสมัยเก่าก็ตรงที่ยุทโธปกรณ์ในปัจจุบันทันสมัยกว่า เครื่องเวชภัณฑ์ก็ทันสมัย ไม่ต้องใช้ยาต้มเหมือนพวกทหารพรานสมัยก่อน

ทหารพรานในสมัยรัชกาลที่ ๖ นั้น มีกรมทหารบกพรานที่ ๓ (สระบุรี) ขึ้นตรงต่อกองพลทหารบกที่ ๓ (อยุธยา) และกองพลนี้ขึ้นตรงต่อกองทัพน้อยทหารบกที่ ๑ (กรุงเทพ) กับกรมทหารบกพรานที่ ๙ (จันทบุรี) ขึ้นตรงต่อกองพลทหารบกที่ ๙ (ฉะเชิงเทรา) และกองพลนี้ขึ้นตรงต่อกองทัพน้อยทหารบกที่ ๓ (กรุงเทพ) นอกจากนี้ยังมีกรมทหารบกพรานที่๘

(เชียงราย) ขึ้นตรงต่อกองพลทหารบกที่ ๘ (เชียงใหม่) และกองพลนี้ขึ้นตรงกับ กองทัพน้อยทหารบกที่ ๒ (พิษณุโลก) เป็นที่น่าสังเกตว่า ทหารพรานในสมัย ร. ๖ นั้นมักตั้งอยู่ในจังหวัดชายแดนเช่นเชียงรายหรือจันทบุรี เป็นการสกัดกั้นการแซกซึมของข้าศึก ที่จะอาศัยป่าเป็นลู่ทางเข้ามาบ่อนทำลาย เพราะทหารพรานนั้นจะต้องเดินทางในป่าเป็นการศึกษาลู่ทางอยู่เสมอ

นายพลกองแลแห่งลาว ที่เป็นใหญ่เป็นโตถึงขั้นนายพล ก็เพราะเป็นนายทหารราบเบาหรือทหารพราน หรือกองรบพิเศษ นอกจากนี้การสงครามในปัจจุบัน ดังเช่นพวกเวียดกงก็ใช้วิธีการของทหารพรานเช่นกัน ฉะนั้นตราบใดที่โลกยังไม่หมดป่า ตราบนั้นทหารพรานจะยังเป็น อมตะ ยังทันสมัยใหม่เสมอ คนจะลืมทหารพรานได้ก็ลืมได้แต่ชื่อ ส่วนหลักการนั้น การรบสมัยใหม่ไม่อาจจะทิ้งหลักการของทหารพรานเสียได้

ผู้เขียนไม่ใช่นักการทหาร จะมีความเป็นทหารอยู่ก็เพียงเป็นลูกทหารกับเคยจบหลักสูตรขั้นต้นของกรมการ

รักษาดินแดนมาเท่านั้น จึงดูจะเป็นการอาจหาญเกินไปที่เขียนเรื่องนี้ขึ้น แต่ด้วยความอยากรู้อย่างแรงกล้าว่าทหารพรานเหล่าที่บิดาบังเกิดเกล้าสังกัดอยู่นั้นมีหน้าที่ และความรับผิดชอบอย่างไร จึงพยายามเสาะแสวงหาประวัติจนมีเรื่องราวและเหตุการณ์พอจะเขียนในหนังสือบรรณาการ งานศพได้ จึงลองเขียนดูทั้ง ๆ ที่ไม่ถนัด ทั้งนี้ด้วยความอนุเคราะห์ชี้แนะของท่านอาจารย์ พันเอก (พิเศษ) ดำเนิน เลขะกุล แห่งวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร งานเขียนเรื่องราวของทหารพรานจึงบรรลุมาจนกระทั่งสำเร็จเป็นรูปเรื่อง ดังที่เห็นอยู่ในขณะนี้ ผู้เขียนขอขอบพระคุณอย่างสูงต่อท่านอาจารย์แห่งวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรผู้นี้ ไว้ในโอกาสนี้ด้วย

บุรุษเหล็กแห่งหิรัญนคร

โดย

ถวัลย์ ฤกษะสาร

การเลือกที่ตาย จะตายร้ายตายดี ตายร้อนหรือตายเย็นพอมีทางจะเลือกได้แต่การเลือกที่เกิดจะเกิดบนกองเงินกองทอง หรือกองขยะนั้นเป็นเรื่องที่ไม่อาจจะเลือกได้ และเมื่อเกิดมาแล้วจะเลือกเป็นรัฐมนตรีหรืออธิบดี โดยไม่ขอเป็นกรรมกรก็ทำไม่ได้อีกด้วย เหตุนี้ลูกชายของแม่ค้าหมูแนมไส้กรอกที่มีชื่อเสียงแถวสะพานหัน จึงไม่อาจจะเลือกตำแหน่งพ่อค้าหมูแนมที่มีชื่อเสียงหรือรัฐมนตรี ไว้เป็นของตนได้ต้องจากอ้อมอกพ่อออกแม่ ไปใช้ชีวิตรับผิดชอบตัวเองอยู่

ตามชนบท คลุกคลีตั้งแต่กลิ่นโคลนสาบควายไปจนกระทั่งกลิ่นช้างสาบเสือ เขาลืมหมดทุกอย่าง ลืมการมีภรรยา ลืมความห่วงใยของบิดามารดา และลืมแม้กระทั่งสังขารของตัวเอง ทั้งนี้เพราะความกตัญญูต่อพระมหากษัตริย์พระองค์หนึ่ง ซึ่งพระองค์ทรงเป็นทั้งนักปกครอง นักการทหาร นักประพันธ์ นักหนังสือพิมพ์ และเป็นพระบิดาของปวงชนชาวไทย ที่ยากจะหาพ่อคนไหน มีพรหมวิหารธรรมสูงยิ่งอย่างนี้ได้ พระ-องค์คือ พระบาทสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖

"เจ้าเงาะ ไปนั่งอยู่ทำไมข้างหลัง เข้ามาใกล้ๆ ไม่ได้พบกันเสียนาน บอกชื่อ ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ มาจะได้ตั้งนามสกุลให้" ทั้งหมดนี้เป็นพระราชดำรัสของล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๖ ซึ่งทรงรับสั่งท่ามกลางมุขอำมาตย์ราชบริภารที่ประชุมกันอยู่ในโบสถ์หลวงพ่อพระพุทธชินราช จังหวัดพิษ-ณุโลก เมื่อสิ้นพระราชกระแสทุกคนเงียบสงบ ด้วยความตื้นใจที่ พระมหากษัตราธิราชที่เคารพสักการะยิ่งพระองค์นี้ทรงจำข้าราชการเล็ก ๆ คนหนึ่งของพระองค์ได้อย่างแม่นยำ

คำว่า "เจ้าเงาะ" แม้จะฟังไม่เพราะ แต่ก็มีความหมายและประทับใจผู้ถูกเรียกเหลือเกิน ทุกคนในโปสต์หลวงพ่อพระพุทธชินราชวันนั้น อดสรรเสริญในพระปรีชาสามารถของพระองค์เสียมิได้ ที่สรรหาชื่อมาเรียกข้าราชบริภารและข้าราชการของพระองค์อย่างมีความหมาย และเพิ่มความใกล้ชิดเป็นกันเองดียิ่ง

ทั้งนี้เพราะเจ้าเงาะนั้น ตามตำนานว่าเป็นคนเก่งกล้าสามารถ เรียกเนื้อเรียกปลาได้ เสมือนเจ้าป่าหรือเจ้าแห่งสัตวทั้งปวง ยิ่งกว่านั้นเจ้าเงาะยังดำแต่นอก ในแผ้วผ่องเนื้อนพคุณ ถ้าถอดรูปก็จะเป็นพระสังข์ทองที่งดงาม การพระราชทานชื่อ "เจ้าเงาะ" ให้กับ เจ้าเงาะข้าราชการผู้นี้จึงนับเป็นมงคลแก่เขาอย่างยิ่ง โดยเฉพาะหน้าที่ราชการของเขาต้องควบคุมทหารเป็นกรมเดินทางตามป่าเขาจากจังหวัดหนึ่งไปยังอีกจังหวัดหนึ่งอยู่เสมอเกือบจะเรียกได้ว่า ชีวิตประจำวันส่วนใหญ่นั้นเขาอยู่ในป่า เพราะเขาคือทหารพราน ทหารพรานที่ต้องชำนาญป่า สามารถนำกองทัพหลวงเดินทางผ่านป่าในเขตรับผิดชอบ เมื่อมีความจำเป็นได้ การได้รับ

พระราชทานนามแฝงว่า "เจ้าเงาะ" จึงเป็นแรงผลักดันที่สำคัญที่ทำให้เขา........... เด็กกรุงเทพฯ กลายเป็นบุรุษเหล็กแห่งหิรัญนครไปได้อย่างไม่น่าเชื่อ

ที่ไม่น่าเชื่อก็เพราะเขาเป็นคนกรุงเทพฯ เคยประสพกับความสบาย ชนิดที่เรียกว่ากินข้าวร้อนนอนสายเขาเกิดในท้องที่ๆ เป็นถิ่นกำเนิดของบุคคลสำคัญของประเทศไทยหลายคน อาทิ พลเอกพระยาพหลพยุหเสนา พลเอกเจ้าพระยารามราฆพ กับพระยาอีกหลายท่าน แม้กระทั่งสมเด็จพระสังฆราชพระอริยวงศาคตญาณ (ปลด) แห่งวัดเบญจมบพิตร ก็เกิดในย่านคลองวัดเลียบหรือวัดราชบูรณะ พาหุรัด ยิ่งกว่านั้นท่านเหล่านี้ยังเคยวิ่งเล่นกันมาแต่เด็ก ๆ เมื่อเพื่อนฝูงได้เป็นใหญ่เป็นโต เขาน่าจะมีโอกาสขอย้ายจากการเป็นทหารพรานที่แสนจะลำบากเข้ามาอยู่ในกรุงพึ่งใบบุญเพื่อนฝูง แต่เขาไม่ทำ เขาทนลำบากอยู่ในป่า ชีวิตนายทหารพรานสมัยนั้น ต้องต่อสู้ทั้งความทุรกันดารของภูมิประเทศ ทั้งความอดอยากเพราะการคมนาคมไม่สดวก ส่งเสบียงล่าช้า ทั้งความหนาวและไข้ป่าชุกชุม โดยเฉพาะจังหวัดชายแดนทางภาค

เหนือที่เขาไปประจำอยู่ ซึ่งเจริญมากแล้วในยุคปัจจุบัน ถ้าข้าราชการผู้ใดถูกย้ายไปประจำที่นั้นก็มักจะกล่าวกันว่า ถูกปล่อยเกาะบ้าง ถูกเนรเทศบ้าง แต่เขาอยู่มาและบุกป่าฝ่าดงมา เมื่อครึ่งศตวรรษที่ผ่านมานี้ โดยอยู่ได้อย่างองอาจ ไม่หวั่นเกรงต่อโรคภัยไข้เจ็บทั้ง ๆ ที่เวชภัณฑ์ยังไม่เจริญเช่นในปัจจุบันอยู่ได้อย่างพร้อมที่จะนำทางทัพหลวงจากกรุงเทพฯ หรือจากกองทัพน้อย ไปยันกับข้าศึกทางชายแดนภาคเหนือได้ เชียงตุง เชียงราย แม่ฮ่องสอน จึงมีความคุ้นเคยกับเขาดีเท่า ๆ กับกรุงเทพพระมหานครบ้านเกิดเมืองบิดรของเขา เขาเคยเปิดใจกับเพื่อนฝูงว่า เขาไม่ใช่คนบ้ายอ แต่เพราะได้รับพระราชทานนามอันเป็นมงคลจากล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๖ ว่า "เจ้าเงาะ" เขาจึงยอมตายเพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ความชำนาญในการศึกษาภูมิประเทศ

การพระราชทานนามดังกล่าว ถ้าจะคิดให้ดี ก็เสมือนกับการมอบความไว้วางใจให้ทำงานอย่างเชื่อในฝีมือ และความสามารถ จึงต้องซื่อสัตย์และเคารพต่อความไว้วางใจอันนี้ มีหลายครั้งที่คนกรุงเทพฯ อย่างเขาซึ่งไม่เคยชินกับอากาศในป่าทางภาคเหนือต้องล้มป่วยเป็น "ไข้เหนือ" แต่ด้วยฐานะ

เป็นผู้นำของทหารในหน่วยจึงต้องใช้ความอดทน ไม่แสดงปมด้อยให้ทหารในบังคับบัญชาเห็นกระทั่งมีความเคยชินกับธรรมชาติในแถบนั้น ยิ่งกว่านั้นยังพยายามช่วยตัวเองและช่วยผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยการศึกษาถึงคุณประโยชน์ของสมุนไพรต่าง ๆ ในป่า ซึ่งมีทั้ง เถาวัลย์ พันธ์หญ้า ตลอดจนดอกเกษร ผล เมล็ด แก่น ยาง ราก และเปลือกของไม้ในป่าว่ามีสรรพคุณอะไรบ้าง เพื่อนำมาใช้บำรุงรักษาสุขภาพของทหารในหน่วย นอกจาก "พืชวัตถุ" ดังกล่าวแล้วยังได้ศึกษาถึง "สัตว์วัตถุ" เช่นเขาของสัตว์ตลอดจนเขี้ยว กระดูก ดี เยี่ยว หนัง ขน มูล และรัง ว่ามีประโยชน์อย่างไร รวมทั้งประโยชน์ของ "ธาตุวัตถุ" กำมะถัน ดินประสิว จุนสี เงิน ทองแดง น้ำประสานทอง น้ำประสานดีบุก เกลือ ชาดก้อน และการบูรเป็นต้น นับเป็นการฉวยโอกาสกอบโกยความรู้ใส่ตัวได้อย่างเป็นประโยชน์ที่สุด

–หลังจากได้รู้จักตัวยา สรรพคุณยา ก็ได้ศึกษาถึงการปรุงและผสมใช้ตามวิธีต่าง ๆ ถ้ามีโอกาสที่จะถ่ายทอดให้บรรดานายทหารชั้นประทวน ได้ศึกษาไว้ประดับสติ

ปัญญาก็ได้สอบให้รู้ถึงคุณประโยชน์ของยารสต่าง ๆ จนหมด เช่น รสฝาด มีประโยชน์ในทางสมานและแก้ท้องร่วง รสหวาน แก้กระหายและเกิดกำลัง รสเมาเบือ แก้พิษแก้พยาธิ รสขมแก้ทางโลหิต รสเผ็ดร้อนแก้ลม รสมันแก้เส้นเอ็น รสหอมเย็นบำรุงกำลังบำรุงหัวใจ รสเค็มแก้พรรดึกซึมเข้าไปตามผิวหนัง รสเปรี้ยวกัดเสมหะ และรสจืดแก้เสมหะ เมื่อกลับมายังที่ตั้งปกติในกรมกองก็ได้ช่วยเหลือบุตรภรรยาของทหารในบังคับบัญชาด้วยการรักษาพยาบาลขณะเจ็บป่วย กระทั่งมีชื่อเสียงในทางรักษาเด็กและสามารถเปิดร้านขายยา ตลอดจนยึดเป็นอาชีพได้เมื่อออกจากราชการตราบจนวันตาย นำรายได้จากการเป็นแพทย์แผนโบราณนี้เลี้ยงครอบครัว ให้ความสุขแก่บุตรหลานที่มาขอพึ่งใบบุญ

อนึ่งเมื่อ ๕๐ ปีก่อนนั้นจังหวัดทางภาคเหนือ ตั้งแต่พิษณุโลกขึ้นไปจนถึงลำปาง เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูนเชียงตุงยังเต็มไปด้วยการเล่นเครื่องลางของขลัง เมื่อได้เดินป่าไปพบศิลาจารึกคาถาหรือตำรายาดี ๆ ก็ได้จดรวบรวมไว้ มีพระและโบราณวัตถุเป็นจำนวนไม่น้อยที่ค้นพบ และนำไปมอบให้กับพิพิธภัณฑ์เชียงแสน บางครั้งก็ได้ไปพบ

พระอาจารย์ที่เก่งในทางไสยศาสตร์ได้ฝากตัวเป็นศิษย์และขอศึกษาวิชาการในทางไสยศาสตร์ทุกแง่ทุกมุม ด้วยถือคติที่ว่า "ขึ้นต้นไม้แรงคาถา" และอาศัยความตั้งใจอันดีท่านพระครูเมธังกรญาณสังฆปาโมกข์ ผู้เชี่ยวชาญทางไสยศาสตร์ก็ได้ถ่ายทอดวิชาความรู้ในทางไสยศาสตร์ให้เป็นจำนวนมาก บางครั้งเคยแสดงให้ทหารในบังคับบัญชาเห็นว่า บ้านทหารที่มีผีดุที่สุดมีผู้หญิงคลอดบุตรตาย รายแล้วรายเล่าจนไม่มีใครกล้าอยู่ ทั้งบ้านมีแต่ใบหนาดปลิวเกลื่อน ก็สามารถใช้ไสยศาสตร์บังคับให้ผีที่ดุกลายเป็นผีที่ใจดีได้ โดยใช้ตะปูพระคาถาตอกที่เสาเอกแล้วลงคาถาซ้ำลงไปที่เสา หลังจากนั้นก็ไม่ปรากฏมีใครคลอดบุตรตายในบ้านหลังนี้อีก อย่างไม่น่าเชื่อ

การเล่นไสยศาสตร์มิได้มีแต่เพียงเท่านี้ มีการปล่อยคุณผีคุณคน ฝังรูปฝังรอยตลอดจนบิดไส้บังพื้นกันอยู่ทั่วไป บุตรภรรยาทหารหลายรายถูกผีเข้าเจ้าสิง ถูกน้ำมันพรายมาให้ใช้ไสยศาสตร์แก้ไขอยู่เสมอ จนเป็นที่นับถือของคนหลาย ๆ จังหวัดทางเหนือ โดยเฉพาะเชียงราย

การเสดาะโซ่ เสดาะตรวน เสดาะกลอนที่มีปรากฏในเรื่องขุนช้างขุนแผนนั้น เมื่อ ๕๐ ปีที่แล้วมานี้ ในจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ และลำปางยังทำกันได้ "เจ้าเงาะ" ของรัชกาลที่ ๖ ก็เคยศึกษาจนเสดาะได้ ความอิ่มตัวในทางคาถาอาคมของ "เจ้าเงาะ" ผู้นี้ ทำให้เขาเกิดความรู้สึกว่า การมีคาถาอาคมนั้นดีกว่าการพกพระเครื่องลางของขลังเป็นถัง ๆ เสียอีก เพราะพระนั้นเสื่อมง่ายถ้าไม่รู้จักใช้ และหายง่ายเมื่อไม่รู้จักรักษา ส่วนคาถาอาคมนั้นมีทางเสื่อมหรือหายยาก นอกจากจะหลง ๆ ลืม ๆ ไปบ้างถ้าไม่ทบทวนหรือใช้เสมอเขาเคยกล่าวกับบุตรหลานว่า ถ้ารัชกาลที่ ๖ ไม่ทรงสิ้นพระชนม์เร็วอย่างนั้น พระองค์คงจะพอพระทัยเป็นอย่างยิ่งที่ "เจ้าเงาะ" ของพระองค์เป็นเจ้าเงาะที่สมบูรณ์แบบ มีคาถาอาคมเต็มตัว และไม่เคยรังแกใครเหมือน "เจ้าเงาะ" ที่มีคาถาเรียกเนื้อเรียกปลา ก็มิได้ใช้คาถาเรียกเนื้อเรียกปลามาฆ่าแกงอย่างปราศจากมนุษยธรรม

ของเขาต้องสดุดหยุดลงเมื่ออายุ ๓๔ ปี ด้วยความอยากจะมีบุตรไว้เป็นมิ่งขวัญ และความต้องการที่จะได้เป็นพ่อคนทำให้ "เจ้าเงาะ" อยากจะสลัดชีวิตทหารพราน ที่เกือบจะไม่มีเวลาสำหรับบุตร ภรรยาเสีย จากแรงผลักดันทางธรรมชาตินี้เอง เขาก็ลาออกจากราชการ เมื่ออายุเพียง ๓๕ ปี แล้วเริ่มเปิดร้านขายยาและรักษาโรค อยู่ที่จังหวัดเชียงราย มีรายได้อย่างงดงามควบคู่กับการค้าครั่ง ที่เคยมีความรู้ความชำนาญสมัยทำงานอยู่ในป่า ฐานะเริ่มเปลี่ยนจากข้าราชการที่มีเงินเดือนพอกินพอใช้มาเป็นร่ำรวยขึ้น ถึงขนาดมีเงินเป็นถังเมื่อครั่งขายดี และเคยเกือบหมดตัว เมื่อครั่งลงราคาและตุนอยู่ในสต๊อกมากเกินไป แต่เขาก็ไม่ตกใจเพราะเคยศึกษาโหราศาสตร์มาพอสมควร จึงปลงตกว่า ชีวิตคนเรานั้นก็เหมือนกับนาฬิกาเมื่อมีเสียงดังครั้งเดียวได้ก็ต้องมีเสียงดังถึง ๑๒ ครั้งได้ จึงก้มหน้าทำมาหากิน พอไม่ให้เดือดร้อน

การได้บรรดาศักดิ์เป็นขุนเพียงปีเดียว ก็ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นหลวง และเป็นหลวงเมื่ออายุเพียง ๓๓ ปี ย่อมเป็นที่ชื่นอกชื่นใจแก่บิดามารดาบังเกิดเกล้าเป็น

อย่างยิ่ง เพราะบิดานั้นกว่าจะได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นขุนก็จวนจะปลดเกษียรณ บิดามารดาจึงเพียรเรียกตัวให้ย้ายภูมิลำเนากลับมาอยู่ในพระนคร แต่ด้วยใจรักชาวเชียงราย เพราะชาวเชียงรายโดยเฉพาะครอบครัวของทหารเก่า ๆ ก็รัก "เจ้าเงาะ" ผู้นี้มากและไม่ยอมให้จากไปไหน จึงยอมเป็นคน "รักถิ่นจะกินทราย รักที่จะอดตาย" มาจวบจนกระทั่งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ พลเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา ซึ่งเป็นเพื่อนเก่า เรียกตัวให้ "เจ้าเงาะ" เข้ากรุงเทพ ฯ พร้อมทั้งส่งเงินค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปให้ เจ้าเงาะจึงต้องล่องใต้เข้ากรุงเทพ ฯ ด้วยกระเป๋าหวายเพียงใบเดียวและเสื้อผ้าไม่กี่ชิ้น เมื่อเข้ามาถึงกรุงเทพ จึงรู้ว่าสาเหตุที่ถูกเพื่อนฝูงเรียกตัวเข้ามาก็คือให้มาร่วมงานเปลี่ยนแปลงการปกครองด้วย และด้วยความเกรงใจ ก็ได้ช่วยเหลืออยู่หลังฉากพอสมควร กระทั่งงานเรียบร้อย จึงเตรียมตัวเดินทางกลับเชียงรายไปค้าขายตามเดิม ไปเป็นสรณะของชาวเชียงรายเมืองเล็ก ๆ ดีกว่าจะมาอยู่ในเมืองใหญ่ ๆ อย่างมีใครรู้จักเพียงไม่กี่คน

แต่ในที่สุดก็ไปไม่รอด เพราะน้ำตาแห่งความห่วงใย

ของผู้บังเกิดเกล้าหลั่งไหลออกมาสกัดกั้นการเดินทางกลับไว้ ด้วยเหตุผลที่ว่า พ่อแม่ชรามาก อยากจะเห็นลูกอยู่กันอย่างพร้อมหน้าพร้อมตา ความสำนึกในความกตัญญูกตเวที ก็ทำให้ต้องพำนักอยู่ในกรุงเทพ ฯ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕ จนกระทั่งถึงแก่กรรม ตลอดเวลา ๓๔ ปี ในกรุงเทพ ฯ "เจ้าเงาะ" ของ ร. ๖ ยังคงประกอบอาชีพในทางแพทย์แผนโบราณรักษาโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ด้วยยาไทย มีผู้เลื่อมใสศรัทธาในความสามารถเป็นจำนวนมาก แม้ขณะเดินไปไหนมาไหนไม่ไหวก็ยังมีผู้มาให้รักษา ฉะนั้นนอกจากจะทำมาหากินได้เองจนตายแล้วก็ยังโอบอุ้มลูก ๆ หลาน ๆ ได้ เหมือนเลี้ยงลูกไม่โตสมดังภาษิตที่ว่า "ลูกกี่คน ๆ พ่อก็เลี้ยงได้ แต่ลูกหลาย ๆ คนเลี้ยงพ่อคนเดียวไม่ได้" สำหรับ "เจ้าเงาะ" ของ ร. ๖ ผู้นี้เป็นพ่อที่ไม่ยอมให้ใครเลี้ยง และไม่ยอมรับเงินของลูกคนไหน ลูก ๆ ทุกคนจึงหมดโอกาสที่จะเลี้ยงพ่อ แต่มีโอกาสให้พ่อได้เลี้ยงหลาน

ความแข็งแกร่ง และเป็นตัวของตัวเองแบบผู้รอบรู้ทั้งในด้านป่าเขาลำเนาไพร แพทย์แผนโบราณ และไสยศาสตร์

ที่ไม่รู้จักกลัวต่อเรื่องผีสาง และเรื่องเร้นลับทั้งหลายเหล่านี้ ถ้าชาวเชียงรายรู้จักคำว่า "บุรุษเหล็ก" ดังเช่นในบัจจุบันนี้ "เจ้าเงาะ" ของ ร.๖ ก็คงจะต้องเป็น "บุรุษเหล็กแห่งหิรัญนคร" หรือบุรุษเหล็กแห่งหิรัญนครเงินยางเชียงแสน เมืองที่มีความสำคัญยิ่งในทางประวัติศาสตร์ และ "บุรุษเหล็กแห่งหิรัญนคร" หรือ "เจ้าเงาะ" ของ ร.๖ ผู้นี้ ก็คือ นายร้อยเอกหลวงประจนจัตุรงค์ (สด ฤกษะสาร) ต้นตระกูล "ฤกษะสาร" ที่ได้รับพระราชทานนามสกุลนี้ในโบสถ์หลวงพ่อพระพุทธชินราช ที่พิษณุโลก ซึ่งขณะนี้วิญญาณของท่านเป็นสุข แล้วถ้าสวรรค์มีจริงผลกรรมดีและพรหมวิหารธรรมของท่านอาจจะบันดาลให้ท่านได้ไปเป็นข้าราชบริภารที่ใกล้ชิด ของ ร.๖ ในสวรรค์แล้วก็ได้ ส่วนความสำคัญของเชียงราย หรือชื่อในประวัติศาสตร์ว่า "หิรัญนครเงินยางเชียงแสนนั้น" มีโดยย่อดังนี้ เมืองเชียงแสนตั้งอยู่ริมแม่น้ำโขง ในจังหวัดเชียงราย ซึ่งพระเจ้าแสนพู เจ้านครพิงค์เชียงใหม่เป็นผู้สร้างเมื่อ พ.ศ. ๑๘๗๑ แต่คำว่า "สมัยเชียงแสน" นั้น หมายถึงอาณาเขตลานนาหรือโยนก ของพวกละว้า นับแต่ไทยได้ถูกรุกราน

จากจีนราว พ.ศ. ๔๐๐ ได้แยกลงมาเป็น ๒ สาขา สาขาหนึ่งตั้งมณฑลมีราชธานีชื่อว่าเมืองไชบุรี แต่เรียกกันหลายชื่อว่า นาคพันธ์บ้าง นาคนครบ้าง โยนกบ้าง เชียงแสนบ้าง หรือเมืองหิรัญนครเงินยางเชียงแสนบ้าง ซึ่งคำว่าเชียงแสนนี้ เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดเชียงรายในปัจจุบัน ส่วนอาณาจักรนั้นยังคงเรียกกันว่า อาณาจักรโยนกอยู่ตามชื่อเดิมของพวกลาว

พิมพ์ที่ ห้างหุ้นส่วนจำกัดศึกษานุกุล
๓๓๒ ถนนบำรุงเมือง เมรุปูน วัดสระเกศ พระนคร
นายสันติ ออสกุล ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา โทร. 27584

ขอขอบคุณ

พันเอก (พิเศษ) ดำเนิน เลขะกุล

แห่งวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

พันเอก (พิเศษ) ชาย ไชยกาล

แห่งสำนักงานเลขานุการกองทัพบก

ร้อยตำรวจตรี อำนวย ศรีสวาสดิ์

แห่งแผนกเอกสารหนังสือพิมพ์ สันติบาล

คุณ ชำนาญ สัญจร

แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ที่ได้อำนวยความสะดวกในการจัดทำหนังสือบรรณาการเล่มนี้ขึ้น จนเป็นผลสำเร็จ เป็นประโยชน์แก่เจ้าภาพ และเป็นกุศลแก่ผู้ล่วงลับ

เจ้าภาพ

